

Stanislav ROSOVETSKIY
Çeviren: Alina FİKANIUK*

1.1. Halk sanatı mı sözlü edebiyat mı?

"Folklor" terimini ilk kez İngiliz W. Thoms, 1846 yılında 982 numaralı "Athenaeum" dergisinde A. Merton takma adıyla "The Folklore" yazısını yayınlarak kullanmıştır. O, böylece Avrupa'da yüzyıllar boyunca öğrenilmesine rağmen hala kesin tanımı olmayan bu olguyu adlandırmıştır. Thoms'un verdiği tanımda "Folk" halk, "lore" bilgiler demektir, "folklor"u ise Thoms" çağdaş uygarlıkta var olan eski dini inançların, törelerin ve benzerlerinin kalıntılarını kaydeden yazılı olmayan tarih" olarak tanımlamıştır. Bir buçuk yüzyıl sonra günümüze gelindiğinde uzmanların çoğu, daha çok çağdaş uygarlığa bağlı olan folklorunda olduğu inancındadırlar, lâkin "folklor" teriminin içeriklerini belirleme konusunda mutabık kalamamışlardır.

Folklorcuları bu ihmalle suçlamak haksızlık olur. Çünkü genelde bilim, insanlığı ele alan evreni ve mikrodünyayı sadece binde bir oranında öğrenmiştir. Bu ise bilgisizliğimizin neredeyse tamamen karanlığı içinde küçücük bir ışık demeti olmuştur. Yalnız astronomi veya nükleer fizik değil; beşeri bilimler de insanın ruhsal hayatının, ruhsal bünyesinin, zihninin sırlarını bazen çözemez. Folklor, bundan başka, zaman geçtikçe insanın manevi faaliyetinin izlerinin yok olması problemiyle karşı karşıyadır; bir tür entropi olan bu olgu, zamanında yazı ile ya da başka teknik araçlarla kaydedilmemiş sözlü eserlerin kayboluşuna sebep olur. Şüphesizdir ki; bugünkü Yunanlılar, milattan önce altıncı yüzyılda yazılmış ve Homeros'a mal edilen destanlar olmasaydı, günümüzde Homeros'un adını bile bilmezlerdi.

Maalesef halk biliminin konusunun hala genel olarak kabul edilen tanımı yoktur. Folklorcular bu sorun nedeniyle fiilen iki gruba ayrılmışlardır. İlk gruptakiler folklorun geniş veya evrensel yorumunu kabul ederken, ikinci gruptakiler ise dar veya yazınbilimsel yorumunu kabul eder. Ünlü Fransız kuramcı Arnold van Gennep folklorun Batı "geniş" tanımlarından en kısasını önermiştir: Bu, "halk" kelimesindeki özgülü unsur olan evrensel nesnedir.¹ Aynı içeriği M. Barbeau tasvir ederek verir ve onun yaptığı tanımlama Amerikan

* Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

¹ Gennep A. van. *Le folklore*. Paris, 1924. P. 21.

"Folklor, Mitoloji ve Efsane Standart Sözlüğü" ("Standard Dictionary of Folklore, Mythology, and Legend", 1949, I v.) kitabında bir sayfa yer tutar. Biz, onun tanımını sadece son parçasını aktaralım: "Pek çok meslekte bilgiler; tecrübe, bilgelik, ustalık, töreler kişisel örneklerle ya da konuşulurken açıklanarak, büyükler tarafından yeni kuşaklara kitap, gravür kullanılmadan, okul hocasından yardım alınmadan aktarılır. Bu sayede folklor kendi topraklarında, her zaman emekte, canlı ve hareketli yaşar".²

Bu "geniş" anlayışa göre folklor, masaldan işlemeli gömleğe, pıskandan (pıskanka, üzerinde özel çizilmiş resimler olan Paskalya yumurtası) pek estetik olmayan deri işinin tarifine, halkın ürettiği ve geleneksel olarak aktarılan herşeydir. Polonya'nın ünlü folklorcusu Julian Krzyżanowski vurguluyor ki uzmanlar, folklorun böyle bir tasnifini kabul etselerdi, iki aşılmaz engelle karşılaşarlardı. İlki, yukarıda adı anılan tüm şeyleri etnografya (halk hayatı bilimi) inceler. Öyleyse neden bu eski terimin yerine "folklor" kullanalım? İkincisi, "Bilimin gerektirdiği kadar dülgerlik, marangozluk, dokumacılık, terzilik gibi zanaatlarda uzmanlaşan, bu mesleklerin kendine özgü teknik sırlarını, çalgıları üretmenin özelliklerini, bu işlerle uğraşan insan gruplarının özel dilini, kullandıkları sözlü eserlerin anlamlarını anlayan bilim adamını tasavvur etmek zordur". Bu henüz kanıt değildir. Gerekirse bilgin yukarıda adı geçen tüm "sınırları" öğrenmeye mecburdur. Ama Krzyżanowski devam ediyor: "Burada sayılan olayların mensupları olan bilim dalları birbirinden çok uzak, çok farklıdır, o kadar değişik kıyas metotları gerektiriyorlar ki onları genel bilimin çatısının altına yerleştirmek doğru değildir".³ O zaman folklorun "dar" anlamı daha mı doğru?

Yukarıda adı geçen sözlükte R. A. Waterman'a ait folklorun başka bir tanımına rastlarız: "Folklor; hikayelerin, atasözlerin, deyimlerin, dua sözlerinin, türkülerin, büyücülerin formüllerinin ve başka formüllerin çeşitlerini kapsayan, ifade aracı olarak sözlü dili kullanan sanat formudur".⁴ Folklorun "sözlü sanat" olarak anlamlandırılması, mevcut ders kitaplarında yer almıştır ve Ukrayna, folkloru üniversite eğitim programında da yansıtılmıştır: "Ukrayna halk sözlü sanatı".

² *Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend* / Ed. M. Leach. New York, 1949. V. 1. P. 381/1. Alıntı V. E. Gusev'in V. E. *Estetika Folkloru* kitabından alınmıştır. V. E. Gusev. *Estetika folkloru*. Leningrad, 1967. S. 64.

³ Krzyżanowski J. *Folklore // Słownik folkloru polskiego*. Warszawa, 1965. S. 105.

⁴ *Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend* / Ed. M. Leach. New York, 1949. V. 1. P. 483.

Yapıtların sözlü olduğu anlaşılmadığı için profesyonel olmayan şairlerin eserlerinin incelendiği düşünülebilir. Son zamanlarda Batı halk biliminde oksimoron "sözlü edebiyat" deyimini yayılıyor, itibar kazanıyor. Albert Bates Lord bu terimi, edebiyatın "özenle yapılmış sözlü ifade" olduğunu söyleyerek savunur, aynı zamanda folklor onun için sadece "sözlü edebiyatla" sınırlı değildir.⁵ Batı'da folklorun «dar» tanımının kullanılması ilk önce eserlerini yazınbilimsel inceleme kültürüne bağlıdır. Sovyet halk biliminde bu tanım 1930-50 yıllarındaki Marksist folklor biliminin postulatlarından biri olan folklor ve edebiyatın özdeşliğini somutlaştırıyordu.

Teorik olarak folklorun "halk sözlü sanatı" ya da "sözlü edebiyat" olarak adlandırılması onun «geniş» tanımından daha da çok itiraz yaratır. Öncelikle, böyle tanımlar folkloru sanat eserleri arasında yer verir. Fakat sanat, estetik nitelikleri olan nesnelere yaratan estetik faaliyet alanıysa (başka sanat konseptleri de var), içine folkloru da almak problematiktir, çünkü bazı halk edebiyatı türlerinde estetik fonksiyon mecburi değildir, bu eserlerin sanatsal şekli olmayabilir. Örneğin, "Şimdi asmıyorlar, önce yargılayacaklar"⁶ atasözündeki estetik nitelikleri bulmaya çalışalım: Batı'da popüler olan fikir ise insan kültürünün ilkel senkretizmi, yani kültürde henüz bölünmeyen din, felsefe, sanat ve tarihin birleşmesi, sonraki asırlar folklorunda bilimin senkretik birliği (hususiyetle kutsal bilimin) ve sanat şeklini almıştır (Ruth Finnegan'ın Afrika folkloru üzerine çalışmaları ve Dan Ben-Amos'un incelemeleri).

Sözlü, yazılı ve edebi metinleri evrensel tasnif uygulamaya çalışan İsraili kültürölog H. Jason folklor ("basit halkın bilgileri") hakkında şunu vurgular: "Folklorun iki özü dikkatle ayrılmalı: Sözlü yayılabilen ya da yayılmayan bilgiler ve bu bilgileri betimleyen metin. Metin edebi nitelikleri kapsayabilir".⁷ H. Jason yazınsallığı fiilen estetik nitelik olarak anladığına göre bu açıdan da folklorun sanata ait olması şüphelidir.

Öte yandan insan kültürünün gelişiminin ilk safhasında ortaya çıkan eserler estetik fonksiyondan mahrum olabilir, fakat çağdaşlarımız onların şeklini

⁵ Albert Bates Lord. *Perspectives on recent work on the oral traditional formulas* (Oral Tradition. 1986. № 3). Kitabının özeti: Putilov B. N. *Folklor i nasodnaya kultura*. Sankt Peterburg, 1994, S. 39.

⁶ M. Nomis'in *Ukrayna Atasözleri* adlı çalışmasında yer alan 7435 numaralı atasözüdür. bk. M. Nomis, *Ukrayna Atasözleri*. Sankt Peterburg, 1864.

⁷ Jason H. *Literature, Letters, Verbal Texts: What Is It that We Are Dealing with?* // Fabula. 1992. B. 33. P. 213.

edebi olarak telakki eder; örneğin bu durum plastik sanatlar uzmanı olan bir kişi eski kaya (mağara) resimlerini yorumlayınca oluşur. Üstelik çok sayıda folklorcu folklorun gene de sanata ait olduğunu sanır⁸, bu yüzden burada folklorun "dar" tanımına karşı verilen kanıtlarda tavizsiz ısrar etmeye değmez.

Fakat meslektaşlarının çoğu, kuşkusuz, folkloru sadece sözlü metinlere indirgemenin doğru olmadığını kabul ederler. Çünkü halk şarkısı melodisiz, ritüel şarkısı icra olunduğu tören dışında olmaz. Diğer bir tabirle, dil ve müzik seslerinde, ritüele katılanların mimik ve jestlerinde, onların kıyafetlerinde, eseri ya da ritüeli icra edenlerde çeşitli görsel izlenimleri uyandıran "aksesuar" da ve "dekorasyon" da (doğal manzara) gösterilen folklorun gerçek varoluşun şeklinin sinkretizmi folklorun özünü sadece "sözlü edebiyat" a indirgemeye izin vermez.

Folklor eseri icracı tarafından yaşatıldığında ve alıcı tarafından algılandığında, fizyolojik algı yönünden de söz edilebilir. Genellikle bu yönün iki ögesi vardır – dokunma (tactile) ve koku alma (odourative). Örneğin: Kupala bayramında halka oyunuyla ritüel şarkısının icra edilmesi. Şarkı söylemeyen, ama halka oyununa katılan kız da başındaki çelengi hisseder, ellerine diğerlerinin ellerinin dokunduğunu, dans ederken ayaklarının altındaki toprağı hisseder, dans ettiği ya da oyun yerine yürüdüğü için yorgunluk hisseder.

Koku alma aspekti çiçek kokusu, ateş kokusu, nehir suyu kokusu vb. oluşturuyor. Nihayet, eski ritüellere katılanlar halüsinojenleri yiyorlardı, örneğin: Zehirli mantarları. Bu, folklor metnini algılamalarına özel bir nüans (ayrıntıyı) kazandırıyor. Edebi metni ve çağdaş profesyonel kültürün her metnini tipik algılama ise folklor metnini algılamamanın özellikleri tekabüllere sahipse de, bu tekabüller zayıftır. Daha doğrusu burada bireysel ve toplumsal gelenekler oluşur (teşekkül eder). Bir kız sadece sevdiği kanepede kitap okur, diğeri ise şekerleri yiyerek vb. (Tıpkı köydeki insanların film seansında çekirdek, Amerika'da tatlı mısır ya da benzeri bir şey yemeleri gibi).

Sonuç olarak denilebilir ki folklorun "geniş" tanımı fazla geniştir, "dar" tanımı ise fazla dardır. Bulgar folklorcusu Petr Dinekov meslektaşlarına aynı zamanda "geniş" (folklor sadece halk sanatının dalı değil, o, halk inançları, bilgileri ve geleneklerini de kapsar) ve "dar" (emekçi halkın yarattığı ve halk çevresinde yaşayan sözlü-sanatsal eserler) tanımları kullanmalarını tavsiye

⁸ Berezovskiy I.P. *Folklor ukrainskiy // Vostochnoslavianskiy folklor: Slovar nauçnoy i narodnoy terminologii* / Redkol.: K. P. Kabaşnikov (otv. red.) i dr., Minsk, 1993. S.401.

etmiştir. ⁹ Fakat sorunun böyle bir çözümü durumu daha da karmaşıklştırabilir. Çünkü P. Dinekov'un teklifi Kabul edildiği takdirde uzmanlar "folklor" terimini her kullandıklarında iki tanımdan hangisini kastediklerini işaret etmek zorunda kalırlar.

1.2. Folklorun özgül özellikleri, sorununun çözüm denemeleri

Batıdaki folklorcular politik, ilmi ve manevi yaşamlarındaki çoğulculuğa alışarak daha önce anlatılan durumu rahatça karşılayıp bilhassa kendi bilim çıkarlarına uygun kişisel bir halk biliminin anlayışını kurmak için özen gösterirken, Marksist felsefesinin monizmine (tekçilik) uygun eğitim gören Sovyet bilim adamları bu problemin çözümünü daha aktif bulmaya çalışıyorlardı.

Fakat bu konuda ilk denemeyi yapmış olan Sankt Peterburglu teorisyen Viktor Evgeniyeviç Gusev, ilk bakışta öğretinin özünü anlamadan onu biçimsel taklit etme yolunu seçmiştir. Çünkü hipotezini Karl Heinrich Marx'tan bir alıntı üzerine kurmuştur. "Alman ideolojisi" kitabında Marx, filozofun dünyayı öğrendiği yöntem ile diğer yöntemleri karşı karşıya koyar, o diğer yöntemlerden birini "bu dünyayı pratik-manevi öğrenme" olarak adlandırır. Elbette, burada insanların maddi faaliyetinden (çift sürmeden uzay gemisini yapmaya kadar) söz edilir, fakat Gusev'e göre bu tanım "folkloru çok yakışır". Sonra Gusev desteklenmesi için alıntı aradığı ana fikrini açıklar. Gusev "halk yığlarının pratik-manevi faaliyetinin alanını" iki gruba ayırır: birinci grup "yaratıcı çalışmalar maddi veya nesnel cisimleşmiş şeklini kazanır", ikincisi ise kazanmaz. İşte bu ikinci grup folklorudur. Ya da: "Biz, maddî pekiştirmeyi gerektirmeyen imgesel araçları kullanarak, halkın kendisine karşı tavrını kendinde cisimleştiren objektif olarak imgesel-sanatsal taklidi olan halk yığlarının pratik-manevi faaliyetinin formuna folklor deriz". ¹⁰

Yine de folklorun koşulsuz olarak sanata ait olduğu kabul edilmemelidir. Hatta Gusev'in düşüncesine göre "folklor mutlaka gerçeği tasvir etmedir." Bu, folkloru aktarılan tipik Marksist prensip, sanat konusunun daraltılmasıdır. Hakikaten, folklorun birçok türünün eserleri gerçek dünyayı yansıtırken dini ve mitik efsaneler, dini şiirler, büyülü sözler gibi olanlar yansıtmaz. Bu yüzden Sovyet zamanındaki folklor ders kitaplarında fiilen incelenmiyordu.

⁹ Dinekov P. *Blgarski folklor*. Sofiya, 1980. Part 1. S. 10.

¹⁰ Gusev V. E. *Estetika folkloru*. Leningrad, 1967. S. 71, 77.

Gusev'in önerdiği folklorun tanımına gereken eserleri uydurmak için ilk önce bir taraftan denizkızlarının, perilerin, diğer taraftan şeytanların ve melelerin gerçeğin olguları olduğunu ispatlamak gerekirdi. Ayrıca Gusev'in önemli düşüncelerinden biri, maddi pekiştirmeyi gerektirmeyen halk sanatının olgularının da folklorla ait olmasıdır. Bu, Gusev'i folklorla dansı, pandomimayı (Arnold van Gennep de folklorun içine dans dahil etmiştir), sonra metinsiz müziği de almaya zorlamıştır. Bu, Gusev'in dil komponentini (unsurlarını) folklorun en önemli özelliği olarak saptama teşebbüsünü fiilen kırıyordu.

Fin yapısalcısı Elli-Kaija Köngäs-Maranda ve Kanadalı Pierre Maranda folklorun özgüllüklerini belirlemeye çalışırken folklorun iç özelliklerinden hareket etmişlerdi. "Folklor kaydolmayan Mentifaktlardır [Zihinsel olay]. Bu tanımdan haliyle, her metnin gerçek folklor birimi olmadığı, metinlerin sadece mentifaktların kaydı olduğu anlaşılır (artefakt ise her zaman kendisinin kaydıdır). Bu, metinleri incelemeyle alakalı, çünkü kaydolan metinde folklor biriminin yapısı gösterilmeyebilir ama metnin gerçekleştirilmesi, örneğin büyüsel işlemler, bu birime girebilir." " Burada önemli olan folklor biriminin mentifakt olarak (Latince mens – zihin, plan, niyet) anlaşılmasıdır. Mentifaktın yapısında kaydedilebilen metin hariç folklor biriminde belirli niyetler ya da daha doğrusu olanaklar olarak mevcut olan çevredeki gerçekle metnin ilişkilerinin kompleksidir. Örneğin: Büyü sözleri. Büyü sözlerini araştıran kişinin önünde sadece mentifaktın kaydı olan kaynak kişi ocaklığının kendisinin büyü sözlerine inanıp inanmadığını, müşterilerini nasıl karşıladığını, hangi jestleri kullandığını, büyü sözlerinin etkileyip etkilemediğini (dış ağrısının bitip bitmediğini, kızın erkeği sevip sevmediğini) öğrenemediğimiz bir metin var. Bu tanımın folklor olmayan metinlerle, mesela dualarla, antlarla, serenatlarla da temas halinde olduğuna kanaat getirmek kolaydır. Ama en önemlisi bu tanımın, folklorun kendine özgü olmayan belirtisinin olduğu için işe yaramamasıdır. Özellikle yazının keşfinden ve folklorcuların ortaya çıkmalarından önceki folklor için kendisinin kayıtlı olup olmaması önem taşımamaktadır.

Genelde Köngäs-Maranda'nın fikirleri Amerikan halk bilimindeki kontekt akımının fikirlerine çok yakındır. (Dan Ben-Amos, Alan Dundes, Robert A. Georges). Georges, folklor metnini "seslerin ve hareketlerin birliği" ve halk bilimcinin kaydettiği zaman oluşan "özerk nesne" olarak ayırmayı önerir. O, folk-

" Maranda P., Köngäs-Maranda E. *Strukturniye modeli v folklore// Zarubejniye issledovaniya po semiotike folkloru*/Per. T.V. Tsıvyan. M., 1985. S. 194.

loru "insanın varoluşu ve sosyal davranışının olgusu"¹² olarak inceler. Ben-Amos'a göre folklor "küçük grupta artistik ihtilat"tır.¹³ Bu tanım tek yanlı ve çok sınırlı olarak kabullenilmeli çünkü o, örneğin, Türk milletlerinde kaydolan eposun icra edilmesinin kontekstine uygun değildir.

$$S \rightarrow M \rightarrow R$$

Resim 1. Haberleşmenin genel şeması

Rus folklorcusu ve etnologu K. V. Çistov başka yönde folklorun derindeki özelliklerini arıyordu. O, folklordaki ve edebiyattaki ulaşım (iletişim) eylemlerinin şemalarını enformasyon teorisinin klasik kavramlarını kullanarak karşılaştırmıştır (1. Resim).

Burada S enformasyonun öznesi, haber veren kişi; R alıcı, enformasyonun nesnesi, haber alan kişi; M ise S ve R arasında maddesel aracı, medyum, iletişim aracı; \leftrightarrow "karşılıklı iletişim" dir.

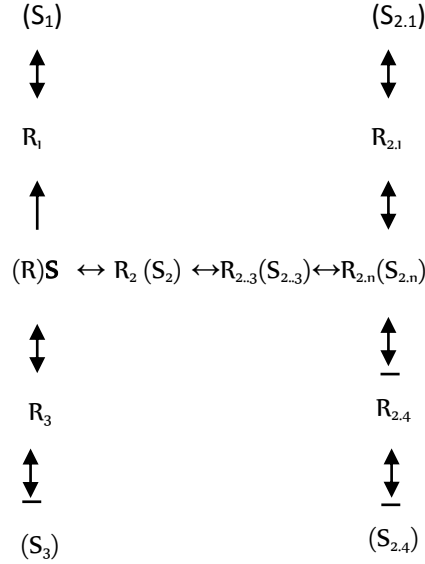
Edebiyat ve folklor şemaları birbirlerinden birçok farklılık göstermiştir (2. resim). Birinci şemada yazar (S) "maddi olarak saptanmış olan metni" yaratarak onun aracıyla estetik enformasyonu okurlara ($R_1, R_2 \dots R_n$) bildirir. Tüm yaratım içtepileri "algılama safhasında" sönüyor. "Karşılıklı iletişim" halinde okurun eserden yazarına izlenimi tanıtlaması zordur. Çistov'a göre bu "teknik tip" bir iletişimdir.

$$\begin{array}{c} R_1 \\ | \\ S - M - R_2 \\ | \\ R_3 \leftrightarrow \end{array}$$

Resim 2. Edebiyat iletişimi.

¹² Golovaha-Hiks I. Y. *Opovidaç ta dinamika usnoyi prozovoyi traditsii*. Kand. dys. K., 1997. S. 37.

¹³ Ben-Amos D. *Toward a Definition of Folklore in Context* // JAF. 1971. № 84. P. 4.

Resim 3. Folklor iletişimi.

İkinci şemada gördüğümüz durum farklıdır (3. resim). Burada masalın anlatılmasının tasvir edildiğini farz edebiliriz. Masalcı doğrudan doğruya dinleyicilere hitap eder ve "karşılıklı iletişim" hemen onun kendisinde son bulur. "İcracı, özellikle metnin irticale izin verdiği türlerde metnin içeriğini ve yapısını, metin dışı öğelerinin strukturünü (yapısını) icra edildiği süresince dinleyicilerin tepkisine (reaksyonuna) göre değiştirebilir."¹⁴ Dinleyicilerde yaratım içtepilerinin sönmesi zorunlu değildir. Gelecekte onlardan biri masalı tekrar anlatabilir ve bu yönde şema sonsuza kadar şemalaşabilir. Fakat yazar romanının yaratıcısı olduğu halde masalcının kendisi masalın yaratıcısı değildir, daha önce o da dinleyiciydi (R), bu, şemanın geçmişe doğru da şemalaştığı anlamına gelir. Bu, "doğal" iletişim tipi, onun kullanılması folklorun en önemli özelliğidir.

Çistov'un bu faydalı çalışması folklordeki iletişimi incelemenin enteresan bir yönünü açıklar. Bu konunun öncüsü olan Amerikalı Robert A. Georges'in, Avrupalı J. Jech, Walter Ong, Rudolf Shenda'nın incelemelerinden de yararlan-

¹⁴ Çistov K.V. *Spetsifika folkloru v svete teorii informatsii// Tipologičeskie issledovaniya po folkloru*. M. 1975. S. 38.

bilir.¹⁵ Maalesef Çıstov, neden yazar dinleyicilere öyküsünü okurken "doğal" iletişim tipini kullandığında, masalci, örneğin, derleyenin arzusu üzerine kendi repertuarını kaydederken "teknik" iletişim kullandığında onlardan birincisinin edebiyat alanında, ikincisinin ise folklor alanında kaldığı sorusuna cevap veremez. Maddesel aracın (M) varlığına ya da yokluğuna göre edebiyat ve folklor birbiriyle karşı karşıya getirilmez. Masalci ve dinleyicileri biyolojik, fakat yetkin iletişim teknik aracını kullanırlar. Tabiatın bize verdiği M'nin metni kaydetme aracı olarak karşılığı da vardır. Bu ise hafızamızdır.

Destanlar alanında uzman olan Sergey Nikolayeviç Azbelev "metinlerin hafızada bulunması"nın folklorun belirleyici özelliği olarak kabul ediyor. O, "folklor metninin maddi varoluşunun" tek biçiminin yüzyıllar boyunca "folklorun hafızada kodlar şeklinde saklanması" olduğunu hatırlatıyor. Onun algılanması için birinin eseri ezberden tasvir etmesi lazımdır. Hafızadan tasvirler zinciri, folklorun kullanılmasının doğal formudur; metin dış dünyada sadece icra edildiğinde vardır".¹⁶ Azbelev'in gözlemleri çok dikkat çekicidir fakat folklor eserinin hafızada kalıcı olmadan önce edebi esere göre farklı biçimde "kıvrıldığını" ve sonra hafızadan farklı şekilde çıkarıldığını hiç kimse ispatlamamıştır. Birçok öğrenci okulda şiirleri ezberlemek zorunda, bazen yazarların hapisanelerde sadece hafızalarını kullanarak eserleri yarattığı oluyordu, fakat bu olgular sözlü gelenekteki gibi ezberlenen (bellenen) edebi metinleri folklor metinlerine yaklaştırmaz.

ROSOVETSKIY, Stanislav. Ukrayinskiy folklor u teoretichnomu visvitleni. Çastına 1. Teoriya folklore. Posibnik dlia universitetiv. – Kiyiv.: Vidavnitstvo Ukr. Fitosotsiologichnogo tsentru. – 2005. – 228 s.

ROSOVETSKIY, Stanislav. Ukrayna folklorunun teorik incelenmesi. 1. Bölüm. Folklor teorisi. Üniversite ders kitabı. – Kiev, Ukrayna fitososyolojik merkezi yayın evi. – 2005. – 228 s.

¹⁵ Bk. Georges R. *Toward an Understanding of Story-Telling Events* // *JAF*. 1969. V. 82. № 326. P. 317–328; Jech J. *Die direkte und die indirekte Kommunikation in der Folklore-Prosa* // *Folklore and Oral Communication* / Ed. M. Boskovic-Stulli. Zagreb, 1981. S. 125–136; Ong W. J. *Orality and Literacy. The Technologizing of the Word*. Ldn., 1982; Schenda R. *Orale und literarisch Kommunikationsformen im Bereich von Analphabeten und Gebildeten im 17 Jh.* // *Literatur und Volk im 17 Jh.* / Ed. W. Brukner. 2. Wiesbaden, 1985. S. 447–464.

¹⁶ Azbelev S. N. Istorizm bilin i spetsifika folkloru. Leningrad, 1982. S. 20–21. Folkloru hafızasını kullanılmasının semantik (anlamsal) mekanizması hakkında daha fazla bilgi edinmek için bu kitaptan yararlanılabilir: Hopal M. *Narration and Memory* // *Fabula*. 1981. B. 22. P. 281–289.